

Ambrosia artemisifolia L. - **Pelinolistna ambrozija**

Pelinolistna ambrozija (*Ambrosia artemisifolia* L.) postaja v Evropi ena najpomembnejših plevelnih vrst v kmetijski pridelavi. V nekaternih državah jo zaradi številnih negativnih vplivov uvrščajo med karantenske škodljive organizme. Vzrok za to pa ni zgolj njena gospodarska škodljivost v kmetijski pridelavi, temveč tudi povzročanje inhalacijskih alergij. Cvetni prah pelinolistne ambrozije je alergogen in že nizka koncentracija lahko sproži alergijsko reakcijo (rinokonjunktivitis, astma, redko kontaktni dermatitis ali urtikarija). Zaradi tega se v svetu s problematiko preprečevanja negativnih posledic zastopanosti pelinolistne ambrozije ter njenega cvetnega prahu za zdravje ljudi ukvarjajo državne službe s področja zdravstva, okolja in kmetijstva.

Pelinolistna ambrozija je ena izmed 40 znanih vrst iz rodu ambrozija, ki prihaja iz južnega dela Severne Amerike, od koder so jo v 18. stoletju prenesli tudi v Evropo. Rastlina je vetrocvetka in v zrak sprošča velike količine cvetnega prahu. Vsaka rastlina lahko proizvede od 3000 do 6000 semen, večje tudi do 60 000, njena semena pa lahko obdržijo kalivost tudi do 30 let. Njeno intenzivnejše širjenje se je pričelo po prvi svetovni vojni. Prve najdbe te vrste v naši bližini so bile ugotovljene v Podonavju, kjer je ambrozija spremljala pridelavo uvoženih sort žit, detelje in lucerne. Z veliko verjetnostjo se je iz takratne Srbije in Hrvaške prenesla tudi v Slovenijo. V Sloveniji naj bi se pelinolistna ambrozija prvič pojavila po drugi svetovni vojni. V okolici Leskovca pri Krškem jo je leta 1950 opazil V. Strgar, nekaj let pozneje A. Filipič v Vipavski dolini, leta 1966 V. Strgar v Petišovcih v Prekmurju, leta 1971 pa jo je našel T. Wraber tudi že v Ljubljani in zatem leta 1976 še v Idrijski Beli, kar priča o tem, da je omenjena vrsta zastopana več ali manj na celotnem območju Slovenije. Jogan in Vreš v svojem prispevku o razširjenosti te vrste ugotavljata, da je razširjena po ruderalnih rastiščih severovzhodnega dela Slovenije, pa tudi po Primorski (Vipavska dolina).

Pelinolistna ambrozija se pri nas močneje širi šele v zadnjih letih. V Sloveniji se ta rastlinska vrsta najhitreje širi predvsem na nekmetijskih slabo vzdrževanih zemljiščih, od koder se nato širi na kmetijska zemljišča. Natančnejših, zlasti pa sistematičnih popisov območij, kjer se pojavlja, pri nas še ni narejenih. Določene podatke sta v zadnjem času zbrala dr. Andrej Simončič v okviru dveh inštitutov, v katerih je deloval (Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije, Kmetijski inštitut Slovenije) ter dr. Mario Lešnik (Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo).

Prave razprave o vzpostavitvi celovitega sistema preprečevanja širjenja pelinolistne ambrozije oziroma zmanjševanja negativnih vplivov ambrozije na kmetijsko pridelavo, zdravje ljudi ter urejenost nekmetijskega prostora v Sloveniji še ni bilo. Prav tako niso raziskani možni načini njenega zatiranja v naši razmerah, ki lahko teoretično vključujejo tako nekemijske kot kemijske načine zatiranja.

Dr. Andrej Simončič navaja, da preprečevanje zapleveljenosti predstavlja pri pridelovanju gojenih rastlin še vedno enega najpomembnejših tehnoloških ukrepov. Ob številnih domačih plevelnih vrstah pa nam v zadnjih letih težave povzročajo tudi številne tujerodne vnesene rastlinske vrste. Čeprav so nekatere med njimi kot npr. zelo lepe okrasne rastline, pa s svojo agresivnostjo čedalje pogosteje otežujejo kmetijsko pridelavo. Ob tem te invazivne vrste (pri nas poleg ambrozije še: deljenolistna rudbekija (*Rudbeckia laciniata*), topinambur (*Helianthus tuberosus*), japonski dresnik (*Reynoutria japonica*) in sahalinski dresnik (*Reynoutria sachalinensis*)), poraščajo zlasti številna nekmetijska območja, kjer tvorijo ogromne otoke in izrinjajo iz površine vso ostalo vegetacijo.

Ker je ambrozija k nam zanesena, se še vedno niso razširili njeni naravni kompetitorji, klimatske razmere pa ji tudi zelo ustrezajo, tako da se hitro širi. Ker je nezahtevna glede

rastnih razmer, raste ob avtocestah in železnicah in v slabi komunalni urejenosti javnih in drugih površin.

Dr. Andrej Simončič navaja, da o alergogenosti peloda ambrozije poročajo iz ZDA in Kanadi, kjer je kar 50-70 % alergikov občutljivih na njen cvetni prah, vendar uradnih ukrepov za zatiranje ne izvajajo. Podobno je tudi v Evropi, kjer ne izvajajo ukrepov za zatiranje ambrozije, poročajo pa sicer o nekoliko nižjih odstotkih preobčutljivosti. Na Madžarskem naj bi bilo po njihovih podatkih ravno tako več kot 50 % alergikov preobčutljivih na cvetni prah ambrozije, medtem ko v drugih državah, kot so Avstrija, Italija, Francija, Švica, poročajo o 25-50 % preobčutljivosti. V Sloveniji natančnih podatkov nimamo, vendar se stanje zaradi širjenja ambrozije iz sosednjih držav kot tudi njenega širjenja znotraj Slovenije iz leta v leto slabša. Ne glede na to pa v vseh državah, vključno s Slovenijo, izpostavljajo preobčutljivost alergikov na to rastlinsko vrsto kot resen zdravstveni problem. Še pred 10 leti naj bi bilo v Sloveniji le okrog 10 % alergij povezanih z ambrozijo, medtem ko se je v zadnjih letih ta odstotek po oceni alergologov povečal že na blizu 30 %. Vzrok za to je predvsem v nenadzorovanem širjenju ambrozije v Sloveniji na nekmetijskih zemljiščih. Ta termofilna vrsta se namreč v zadnjih letih v večji meri iz naših sosednjih držav širi v notranjost Slovenije.

V večini evropskih držav je pelinolistna ambrozija že razširjena. Na karantenskem seznamu je le v Rusiji, Belorusiji in v Ukrajini, uradno pa želijo ukrepati proti njej na Poljskem in v Litvi. Strokovnjaki na Poljskem in v Litvi so pripravili oceno tveganja zaradi širjenja pelinolistne ambrozije, ki jo sedaj proučuje Evropska agencija za varno hrano (EFSA) v Parmi. Evropska in mediteranska organizacija za varstvo rastlin (EPPO) je uvrstila pelinolistno ambrozijo na seznam tujerodnih invazivnih rastlin, ki se obravnava v skladu s konvencijo o varstvu rastlin in konvencijo o biološki raznovrstnosti. Za omejevanje širjenja invazivnih rastlin se v skladu z obema konvencijama lahko sprejmejo zadrževalni programi. V Sloveniji bi glavni zadrževalni program na kratko lahko označili z geslom »urejanje krajine«, s čimer so mišljenje predvsem nekmetijske površine. Na kmetijskih površinah, ki so obdelane, namreč ni problematična, lahko pa ob velikem pritisku semena v prihodnosti postane problematična na površinah z ekološko pridelavo. Pri uresničevanju iniciative za uradne ukrepe proti širjenju pelinolistne ambrozije bi morali združiti moči vsi trije javni sektorji: zdravstveni¹, okoljski in kmetijski.

¹ Več informacij pri Dr. Alenki Kreiger in dr. Andreji Kofol-Seliger, Inštitut za varovanje zdravja